

## פרשת לך-לך: 'התהלך לפני ה' תמים'

### א. הקדמה

בפרשת השבוע מוזכרת מצוות מילה שניתנה לאברהם וזרעו, כאשר בפתיחת הפרשייה אומר הקב"ה לאברהם: "התהלך לפני ה' תמים ואתנה בְּרִיתִי בֵּינִי וּבֵינְךָ"<sup>1</sup>. וביאר רש"י (בראשית יז, א), שיש בציווי 'ה' תמים', ג' פירושים:

1. ה'יה שלם בכל נסיונותי.
2. התהלך לפני במצוות מילה, ובדבר הזה תהיה תמים, שכל זמן שהערלה בך אתה בעל מום לפני.<sup>2</sup>
3. עכשיו אתה חסר חמישה איברים... שאוסיף לך אות על שמך ויהיו מניין אותיותך מאתיים ארבעים ושמונה כמניין איבריך - כאשר הביאור בכך הוא לאור דברי הר"ן (נדרים לב ע"ב):  
שבתחילה המליכו הקב"ה על איבריו שהם ברשותו לזוהר מעבירה, אבל עיניו ואוזניו של אדם אינם ברשותו, שהרי על כורחו יראה בעיניו ובאזניו ישמע, ולבסוף כשנימול המליכו הקב"ה אפילו על אלו שלא יסתכל ולא ישמע כי אם דבר מצווה.  
באופן פשוט נראה שיש כאן ציווי על ג' עניינים שונים:  
שלימות בניסיון - שלימות שכלית בדעת.  
שלימות במצוות מילה - שלימות גופנית.  
שלימות באיברים - שלימות בעשיית רצון ה'.  
מן הראוי לברר מדוע ציוויים אלו נקשרו לציווי על מצוות מילה?  
בנוסף, בדברי המדרש (שמות רבה, פרשה ל, יב) מתואר הסיפור הבא:  
פעם אחת אמר לו עקילס לאדריינוס המלך, רוצה אני להתגייר ולהיעשות ישראלי.  
אמר לו, לאומה זו אתה מבקש, כמה בזיתי אותה, כמה הרגתי אותה, לירודה שבאומות אתה מבקש להתערב מה ראית בהם שאתה רוצה להתגייר.  
אמר לו, הקטן שבהם יודע היאך ברא הקב"ה את העולם מה נברא ביום ראשון ומה נברא ביום ב', כמה יש משנברא העולם ועל מה העולם עומד ותורתן אמת.  
אמר לו, לך ולמד תורתן ואל תמול.  
אמר לו עקילס, אפילו חכם שבמלכותך וזקן בן מאה שנה אינו יכול ללמוד תורתן אם אינו מל, שכן כתוב מגיד דבריו ליעקב חקיו ומשפטיו לישראל לא עשה כן לכל גוי, ולמי לבני ישראל.  
מבואר, שאין יכולת להשיג השגות בלימוד תורה ללא מצוות מילה, דבר הדורש הבנה בשוני שלה מיתר מצוות התורה.

<sup>1</sup> בראשית (יז, א-ב).

<sup>2</sup> נדרים (לב ע"א).

## ב. בין ישראל לעמים

שורש העניין הוא במילה 'תמים' השזורה במצווה זו, שביאורה הוא בשעבוד האדם לרצון בוראו:  
זאת בריתי אשר תשמו וביניכם ובין זרעך אחריך המול לכם כל זכר... והיה לאות  
ברית ביני וביניכם... והיתה בריתי בבשרכם לברית עולם.<sup>3</sup>  
בפסוקים אלו מתוארת מצוות מילה הטומנת בחובה ב' חלקים: מעשה פעיל: 'המול לכם כל זכר',  
המסתיים ברגע קט, ותוצאה מתמשכת: 'והיתה בריתי בבשרכם לברית עולם',<sup>4</sup> המלווה את האדם  
עד יום מותו - כאשר שניהם מרכיבים את שלימות המצווה.<sup>5</sup>  
ביטוי לכך מצאנו בדברי **הבבלי מנחות** (מג ע"ב):  
בשעה שנכנס דוד לבית המרחץ וראה עצמו עומד ערום, אמר אוי לי שאעמוד ערום בלא  
מצווה. וכיון שנזכר במילה שבבשרו נתיישבה דעתו.  
במה התיישבה דעתו של דוד המלך בברית המילה יותר מיתר המצוות?  
עונה על כך **שו"ת מהר"ח אור זרוע** (סי' יא):

עיקר מצוותנו אינו העשייה, אלא שהמילה חתומה בבשרו... שאל"כ דוד המלך ע"ה שהיה  
מצטער כשנכנס למרחץ וראה עצמו ערום בלא מצווה נזכר על המילה. ואם לא היה מצוות  
המילה אלא העשייה, למה שמח עליה יותר מראשו וזרועו וכל גופו, שקיים בהם מצות  
תפילין, וציצית, וכמה מצוות. אלא מילה היא מצווה בכל עת, כתפילין המונחין בראשו  
וציצית בבגדו.

אמנם, מעשה המילה מסתיים לו ברגע קט אך רישומו ניכר ונמשך לאורך כל חיי האדם בתוצאה  
מאותו מעשה בו הוא מקיים את חתימתו באות ברית קודש, וזאת בשונה מיתר המצוות בהם  
כאשר תם המעשה אין עוד קיום. לפיכך, דוד המלך שמח במצוות מילה בדווקא משום הימשכות  
קיומה גם לאחר המעשה.

הגדרה זו במצוות ברית המילה, שיש להבחין בין המעשה לקיום, באה לידי ביטוי בב' חלקיה -  
חיתוך הערלה והפריעה.<sup>6</sup> חיתוך הערלה הינו בבחינת 'סור מרע' המבדיל בין ישראל לעמים, מהווה  
את החלק המעשי במצווה. ואילו החלק הקיומי, החתימה באות ברית, מתגלה בפריעה המכניסה  
את האדם לקדושת ישראל, כביאור **הרב יוסף דב הלוי סולובייצ'יק** (בית הלוי, בראשית פרק יז):  
והנראה דנוכל לומר דהני שני בחינות הם בחיתוך ופריעה - דהחיתוך הוא הסרת מעליו  
הערלה ובזה מוציא עצמו מכלל הכותים שנקראו ערלים כי כל הגויים ערלים ובחיתוך  
הוא מבדיל עצמו מהם, ואח"כ באה הפריעה והוא לאות ברית קודש להתקשר ולהתקדש  
בקדושת ישראל להיות עם אחד, ועל זה אנחנו מברכים בברכות המילה וצאצאיו חתם  
באות ברית קודש דהחיותם של הברית באה ע"י הפריעה.

<sup>3</sup> **בראשית** (יז, י-ג).

<sup>4</sup> ראה: **בית הלוי** (שו"ת ח"ב סי' מז ס"ק ד; על התורה, פרשת לך לך); **פרי יצחק** (ח"ב סי' ל) שהשיג עליו.  
<sup>5</sup> יש הסוברים שאם לא בירך 'על המילה' בעת חיתוך הערלה, לא יוכל לברך שוב לאחר מכן בהסתמך על היותו חתום  
באות ברית קודש, ראה: **שו"ת תשב"ץ** (ח"ב סי' עד); **שו"ת יהודה יעלה** (ח"א יו"ד סי' רמא). נראה שהסיבה לכך  
היא, שלא ניתן לברך על חלק מהמצווה, ראה: **חידושי הגר"ח על הרמב"ם** (הל' שחיטה פ"ב ה"ט).  
<sup>6</sup> על היחס בין חיתוך לפריעה, ראה גם: **צפנת פענח** (כללי התורה והמצוות ח"ב ד"ה פריעה).

לפיכך נתקנו ב' ברכות על ברית המילה - ברכת 'על המילה' המתארת את הפן המעשי במצווה, וברכת 'להכניסו בבריתו של אברהם אבינו' המתארת את הפן התוצאתי בהיות האדם חתום באות ברית קודש, כדברי **הרי"ד סולובייצ'יק** (שיעורים לזכר אבא מרי, ח"ב עמוד קלז):

ברכה זו אינה חלה על קיום חובת הגברא ועל פעולת המצווה, כי אם על כריתת ברית והעלאת התינוק לדרגת בן ברית. בשעה שבשאר מצוות אין מצב הגברא משתנה... במילה שאני, הערל נהפך לבן ברית.

המילה מעניקה לגברא חלות חדשה, וקדושת ישראל בו מתעלה... ועל חידוש חלות בן ברית זו נתקנה ברכה בפני עצמה.<sup>7</sup>

הבחנה זו בין ישראל לעמים, הבאה לידי ביטוי במצוות מילה, מורה על היות היהודי שונה בתכלית מהגוי. מעשיו של הגוי נעשים על-פי רצונו האישי, 'אדעתא דנפשיה עביד',<sup>8</sup> אין בו את יכולת השעבוד הנפשי לרצון אחרים. לעומתו, יש בנפשו של היהודי להיות משועבד לרצון בוראו. בכך ביאר **הרב יוסף דב הלוי סולובייצ'יק** את ההבדל שבין יהודי המצווה על קידוש השם לבין גוי שאינו מצווה בכך:

דאצל בני נח גם המצוות הנוהגות בהם מ"מ אינם עליהם רק בבחינת חיוב, ואצל ישראל גופם קנוי לעבודתו. והנראה, דבזה תלוי ג"כ החילוק שמצינו בין ישראל לבן נח במצוות קידוש השם, דבמסכת סנהדרין מסקינן דבן נח אינו מצוה על קידוש השם והוא משום דכיון דאצלו המצוות הם רק בגדר חוב אבל גופו בעצמו הוא דבר בפני עצמו ואינו קנוי להמצווה ומש"ה אינם מחויבים למסור גופם עבור קיום המצווה... אבל ישראל דהקנו גופם לעבודתו יתברך מש"ה מחויבים הם למסור גם גופם עבור קיום המצוות.<sup>9</sup>

גופם של ישראל קנוי לבוראם לעבודתו, קניין הגוף שמחייב אותם למסור גופם זה עבור קיום המצוות. לעומת זאת, גדר קיום ז' מצוות בני נח שגוי מחויב בהן הוא חיוב בלבד לקיומן, אך אין בכך הוראה על שעבוד גופם לבורא העולם, וממילא אינם מחויבים למסור גופם עבור המצוות הללו, כי גופם אינו קנוי להקב"ה אלא לו עצמו.

יתכן וזוהי הסיבה שאברהם מבקש מאליעזר עבדו "ש"ם נָא יָדָךְ תַּחַת יָרְכִי"<sup>10</sup> ולא ביקש מאליעזר שישים את ידו תחת ירכו שלו עצמו. טעם הדבר הוא כפי שביאר **רש"י**<sup>10</sup>: "לפי שהנשבע צריך שיטול בידו חפץ של מצווה", ועל אף שגם העבד מהול מ"מ אין המילה שלו בבחינת 'חפץ של מצווה' בשל העדר קדושה.

לאור זאת עולה שהחלק הראשון שבמצוות מילה, חיתוך הערלה, מהווה את ההפקעה מבחינת גוי לבחינת ישראל ובכך נוצרה היכולת של האדם להשתעבד בגופו לבוראו.

בכך ניתן לבאר את המעשה בגוי שבא לפני הלל ואמר: גיירני ע"מ שתלמדני את כל התורה כולה. אמר לו הלל: "דעלך סני לחברך לא תעביד - זו היא כל התורה כולה, ואידך - פירושה הוא, זיל

<sup>7</sup> לאור דברים אלו ניתן ליישב קושי על הרמב"ם. **הרמב"ם** (פיהמ"ש חולין פ"ז מ"ו) כתב הגדרה יסודית: "אין אנו מלים בגלל שאברהם מל את עצמו ואנשי ביתו, אלא מפני שה' ציוונו ע"י משה להימול". אי"כ נשאלת השאלה כיצד אנו מברכים בברית המילה 'להכניסו בבריתו של אברהם אבינו'? לאור האמור מבוראים הדברים, ברכה זו היא על חלק הברית בין האדם לבין בוראו שנכרתה עם אברהם וזרעו, דבר השייך גם לאחר מתן תורה, אך עצם מעשה המילה הוא מחמת ציווי ה' למשה המתבטא בברכה 'על המילה'.

<sup>8</sup> **יבמות** (קיד ע"א).

<sup>9</sup> **שו"ת בית הלוי** (דרושים, דרוש יז).

<sup>10</sup> **בראשית** (כד, ב).

גמור".<sup>11</sup> והדבר תמוה, מדוע בחר הלל לומר לגר שבא להתגייר משפט זה ולא את עיקרי הדינים שיש לומר לגר הבא להתגייר?<sup>12</sup>

הביאור הוא כאמור בהבחנה שבין יהודי לגוי, יסוד הגירות והשלב הראשון בכניסה ליהדות עובר דרך היכולת לצאת מ'אדעתא דנפשיה' המאפיינת את הגויים, ולמסור את שעבוד הגוף להקב"ה. המשפט 'דעלך סני לחברך לא תעביד' מהווה את יכולת ההתמסרות של האדם לחבירו, 'ואהבת לרעך כמוך'<sup>13</sup> וממילא אם מבין הגר עניין זה הרי שיכול להשתעבד גם להקב"ה.<sup>14</sup> כאמור, זהו חלקה הראשון של ברית המילה, חיתוך והסרת הערלה וההבדלה מהגויים הערלים, אך לאחר מכן מגיע השלב הנוסף של הפריעה המהווה את הכניסה לקדושת ישראל, בבחינת 'ואידך - פירושה הוא, זיל גמור', שאמר לו הלל לגר הבא לפניו.

לאור זאת, מובנת היא שזירת התורה את עניין התמימות 'התהלך לפני ה' תמים' עם מצוות מילה, להורות על כך שמצווה זו מהווה את שעבוד האדם בגופו לרצון בוראו. ואכן, **הרמב"ן** (בראשית יז, א) עמד על שזירת עניין התמימות במצוות מילה:

ה' תמים... כטעם תמים תהיה עם ה' אלהיך אחרי אזהרת ה' לא ימצא בך קוסם קסמים מעונן ומנחש ומכשף. והעניין בשניהם, שיאמין בליבו כי הקב"ה לבדו הוא בעל היכולת בתחילה ובסוף, הוא היכול לעשות ולבטל, ולא ישמעו אל מעוננים ואל קוסמים או למנחש ומכשף, ולא יאמין שיבואו דבריהם על כל פנים, אבל יגזור בליבו שהכל ביד עליון העליונים.<sup>15</sup>

יסודה של התמימות היא בהליכה אחרי הקב"ה באופן של שעבוד הרצון האישי לזה של בוראו, דבר המבדיל בין ישראל לעמים הבא לידי ביטוי במצוות מילה.

## ג. ברית מילה וכותנות אור

יצירתו של אדם הראשון הייתה שילוב נשמה אלוקית בגוף חומרי, כאשר התכלית בשילוב זה היא להיות הגוף לבוש מתאים לנשמה, ומסייע לה להפיץ את האור האלוקי שבה אל החוץ, לזכך את החומר שבעולם כזיכוך הגוף החומרי באמצעות הנשמה האלוקית.

באיזון ראוי זה היה הגוף החומרי מזוכך ובכך היה האור האלוקי מופיע במציאות ומאיר לעולם דרך אדם הראשון: "אדם הראשון נרו של עולם היה, שנאמר נר ה' נשמת אדם".<sup>16</sup> ברם, בעקבות החטא נטה האדם אל חלק החומרי שבו, איבד הגוף את זיכוכו, "נכנס בו יצר הרע",<sup>17</sup> ומעתה נעשה הגוף למסך המבדיל בין הנשמה והאור האלוקי לבין העולם שבחוץ, ובכך נמנעת היכולת להאיר לעולם כולו ולממש את הייעוד אותו הטיל הבורא על האדם.<sup>18</sup> לדברי **השל"ה** (פסחים, דרוש ו אות לג), אדם הראשון פגם באות א':

כי כאשר חטא אדם הראשון, ונתפתה לנחש שעליו נאמר נרגן מפריד אלוף... וסוד הדבר, כי הנחש שהיה נקרא נרגן והוציא שקר מפיו לאמר מן העץ הזה אכל וברא עולמו הפריד האלף מן אמת. וכשתפריד האלף מן אמת נשאר מת, כי גרם מיתה לעולם.

<sup>11</sup> שבת (לא ע"א).

<sup>12</sup> ראה: **יבמות** (מז ע"א).

<sup>13</sup> ניתן לומר, שדווקא רבי עקיבא שהיה בן גרים (ראה: **רבינו ניסים גאון**, ברכות כז ע"ב ד"ה נוקי; **רמב"ם**, הקדמה למשנה תורה), אמר: "ואהבת לרעך כמוך... זה כלל גדול בתורה" (**ירושלמי** נדרים פ"ט ה"ד).

<sup>14</sup> בשם תלמידי הבעש"ט מובא, כי מתוך שמתרגל לאהוב את הזולת ולמעט את ערך עצמו מגיע לאהבת ה'.

<sup>15</sup> ראה גם: **רמב"ן** (השגות הרמב"ן לספר המצוות, שכחת העשין מצווה ח).

<sup>16</sup> **ירושלמי** (שבת ב, ו).

<sup>17</sup> **רש"י** (בראשית ב, כה).

<sup>18</sup> ראה מה שביארנו בפרשת בראשית - 'שמירה על איזון'.

והאלף זו שהופרד, הוא האלף דכתנות אור באלף... וכאשר הופרד האלף זו מן תיבת אדם נשאר דם.

לפני החטא לא היה לבוש האדם לבוש גשמי אלא גופו היווה את לבושו בבחינת 'כותנות אור', המביאות את האור האלוקי החבוי בנשמתו אל החוץ, אך לאחר החטא הלביש הקב"ה את אדם וחווה ב'פְתָנוֹת עוֹר', נהפך ה'אור' ל'עור' גס המעיב על הארת הנשמה אל החוץ.

ניתן להעמיק ביסוד פגם זה לאור דברי המדרש (בראשית רבה פרשת לך לך פרשה מו אות ה): רבי ישמעאל אומר, אברהם כהן גדול היה שנאמר נשבע ה' ולא ינחם אתה כהן לעולם וגו', ונאמר להלן ונמלתם את בשר ערלתכם מהיכן ימול - אם ימול מן האוזן אינו כשר להקריב, מן הפה אינו כשר להקריב, מן הלב אינו כשר להקריב, מהיכן ימול ויהיה כשר להקריב, הוי אומר זו ערלת הגוף.

רבי עקיבא אומר, ד' ערלות הן - נאמרה ערלה באוזן הנה ערלה אזנס, ונאמרה ערלה בפה הן אני ערל שפתים, ונאמר ערלה בלב וכל בית ישראל ערלי לב, ונאמר ערלה בגוף וערל זכר, ונאמר לו התהלך לפני והיה תמים אם ימול מן האוזן אינו תמים, מן הפה אינו תמים, מן הלב, אינו תמים ומהיכן ימול ויהיה תמים, הוי אומר זו ערלת הגוף.

נמצא א"כ, שישנן ד' ערלות באדם: ערלת האוזן, ערלת הפה, ערלת הלב וערלת הגוף.<sup>19</sup> אדם הראשון פגם בכל ד' איברים אלו - בשמיעתו לקול חוה "וּלְאָדָם אָמַר כִּי שָׁמַעְתָּ לְקוֹל אִשְׁתְּךָ"<sup>20</sup>, פגם האדם באוזן. בדבריו כלפי הקב"ה "וַיֹּאמֶר הָאָדָם הָאִשָּׁה אֲשֶׁר נָתַתָּה עִמָּדִי"<sup>21</sup>, כפר האדם בטובה<sup>22</sup> ובכך פגם בפיו. בליבו הוא פגם במחשבת כפירה הבאה לו מפיתויו של הנחש: "כִּי בְּיוֹם אֶכְלֶכֶם מִמֶּנּוּ וְנִפְקַחוּ עֵינֵיכֶם וְהִיִּיתֶם כְּאֱלֹהִים יֹדְעֵי טוֹב וָרָע"<sup>23</sup>, וביאר רש"י<sup>23</sup>: "כל אומן שונא את בני אומנתו, מן העץ אכל וברא את העולם". ובעצם האכילה הסתאב גופו וזוהי ערלת הגוף הכוללת את ג' הערלות שקדמו לה.

כאמור, לדברי השל"ה הפגם של החטא הוא באות אלף, ולדברינו טמון באותיותיה ג' הערלות: אוזן, לב, פה. ומעתה מוטל על האדם לתקן את ערלת הגוף הכוללת את יתר הערלות. ואכן, **החתם סופר** (פרשת לך-לך, נה ע"א ד"ה התהלך) מבאר שבימינו נותרה לה ערלת הגוף בעצם הערלה עימה נולד התינוק, ותיקון החטא ייגרם באמצעות הסרתה:

דאחר שהלבישם הקב"ה כותנות עור על כל גופם ובניהם אחריהם נולדו בלי מלבוש כותנות עור ההוא, אבל השאיר הקב"ה בכל גוף ערלת הגיד, שהוא שיור מכותנות עור שהיה על כל הגוף והשאיר בהם שריד הזה לעולם לזכר חטאם נגד פניהם לבושה וכלימה וחרפת עולם. אמנם, מי שרוצה לתקן חטא עץ הדעת ולהסיר זוהמת נחש יסיר חרפתו וימול בשר ערלתו לאות ברית בינו לבין אלקיו. וזהו מצוות מילה בבני אברהם אבינו ע"ה... ומשום הכי נקרא אברהם אבינו תמים, בהסר הערלה וגילוי העטרה.

לדברינו, מצוות מילה מהווה תיקון לחטא אדם הראשון שגרם לכך שיעשה הקב"ה לו ולחוה כתנות עור, "וַיַּעַשׂ ה' אֱלֹהִים לְאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ פְתָנוֹת עוֹר וַיִּלְבָּשֵׁם"<sup>24</sup>, ובהסרת הערלה מסיר האדם מעליו את כותנות העור ומזכך את גופו.<sup>25</sup>

<sup>19</sup> ראה: הרב משה אלמושיניו (תפלה למשה, מאמר שני ח"ג עמ' קצג) בביאור דברי המדרש, ובכך שרבי ישמעאל ורבי עקיבא אינם חולקים.

<sup>20</sup> בראשית (ג, יז).

<sup>21</sup> בראשית (ג, יב).

<sup>22</sup> רש"י (בראשית ג, יב).

<sup>23</sup> בראשית (ג, ה).

<sup>24</sup> בראשית (ג, כא).

נראה להסביר הדברים לאור האמור לעיל ביסוד מצוות מילה כשעבוד הגוף להקב"ה: ההבדל בין המציאות שלפני החטא לזו שלאחריו המתבטאת בלבשו של האדם והארת נשמתו אל החוץ, מסמלת את יחס השעבוד של האדם לבוראו.

שורש כל החטאים הוא בנטות האדם מהישרות אותה הטביע הקב"ה בו, בבקשו חשבוניות רבים - "אֲשֶׁר עָשָׂה הָאֱלֹהִים אֶת הָאָדָם יֶשֶׁר וְהִמָּה בִקְשׁוֹ חֲשָׁבֹנוֹת רַבִּים - מַזִּימוֹת וּמַחֲשָׁבוֹת שֶׁל חַטָּא"<sup>26</sup> ובפרט, חטא אדם הראשון באכילתו מ'עץ הדעת טוב ורע' מורה על יסוד ההליכה בחוסר תום ויושר, כדברי הגר"א (אדרת אליהו בראשית ב, ט):

ועץ הדעת טוב ורע - כי ידיעת הטוב והרע הוא רע מאוד, כי מה שהאדם תם יותר הוא יותר מעולה, כמו"ש הכתוב אשרי תמימי דרך... כי לולא דביקות האדם בדברים החומריים הייתה דביקה בענייני ה' ולא היה בוחר בדברים ערבים ומתוקים לפי שעה. לאמר, כל עוד לא חטא האדם היה מיושר עם מגמת בוראו, משועבד היה גופו החומרי לרצון הקב"ה להאיר את הנשמה האלוקית אל החוץ, להיות בבחינת 'נר ה' המיושר עם מגמת בוראו. אולם, בקשת החשבוניות האישיים והעדפתם על אלו של הקב"ה היוו את חוסר האיזון בין הגוף לנשמה, ומעתה נמנע ממנה להאיר דרך הגוף המזוכך, מחמת שנהייה חומרי, 'נכנס בו יצר הרע'. לזאת יובנו דברי החתם סופר הנ"ל, ש"מי שרוצה לתקן חטא עץ הדעת ולהסיר זוהמת נחש יסיר חרפתו וימול בשר ערלתו לאות ברית בינו לבין אלקיו. וזהו מצוות מילה... ומשום הכי נקרא אברהם אבינו תמים" - לאור מה שביארנו לעיל ביסוד מצוות מילה, שעניינה הוא שעבוד הגוף החומרי לרצון ה', מעשה המבדיל בין ישראל לעמים שכל מעשיהם 'אדעתא דנפשיה' ולא לשם שמים, הרי שהערלה עימה נולד האדם מהווה שארית מסוימת מהמציאות שלאחר החטא, בה היה האדם מבקש חשבוניות אישיים ולא הולך בתמימות עם בוראו, דבר שהיווה את לבושו 'כתנות עור', בבחינת מסך המבדיל בין הנשמה האלוקית לגוף החומרי ומונע מהאור האלוקי להופיע במציאות.

בהסרת הערלה במצוות מילה משעבד האדם את גופו לבוראו, מזכך את הגוף החומרי כדי שנשמתו תוכל להאיר בבחינת 'כתנות אור', וממילא נעשה ישר עם מגמת בוראו, 'התהלך לפני ה' תמים'.

לאור האמור ביסוד מצוות מילה, מובנת שזירת התורה את עניין התמימות בה, 'התהלך לפני ה' תמים', ומבוארים בכך ג' העניינים שנלמדים מכך, כביאור רש"י: שלימות בניסיון כשלימות שכלית בדעת, שלימות במצוות מילה כשלימות גופנית ושלימות באיברים כשלימות בעשיית רצון ה' - כאשר המכנה המשותף בניהם הוא התמימות המביאה את האדם לידי שלימות.

הליכת האדם בתום ויושר עם בוראו, בשעבוד רצונותיו האישיים אליו, מהווה את השלימות של האדם בהשגת ייעודו בעולם להיות 'נר ה' בעולם בהבאת האור האלוקי בנשמתו אל החוץ.

<sup>25</sup> בכך יתכן להסביר את טמינת הערלה בעפר, כדברי השולחן ערוך (יו"ד סימן רסה סעיף י): "נותנין את הערלה בחול ועפר". לדעת הזוהר (רעיא מהימנא ויקרא פרשת תזריע דף מד ע"א), הטמנת הערלה לאחר ברית המילה בעפר מהווה השבת הערלה לנחש: "ולא הוא ערלה מתקני מאנא חדא בעפרא, לאשראה ההוא ערלה בגויה, ברזא דכתיבו נחש עפר לחמו, ועפר תאכל כל ימי חייו". לאור הדברים מובן, עניינה של הערלה באדם היא שארית מחטא הנחש שהפך את 'כתנות האור' ל'כתנות עור', ולכן יש להסירה הערלה ולטמון אותה בעפר להשיבה את הנחש.  
<sup>26</sup> רש"י (קהלת ז, כט).

## ד. מילה ותורה

עתה עלינו להבין את דברי המדרש שהובא בתחילת הדברים, בו מבואר שאין יכולת להשיג השגות בלימוד תורה ללא מצוות מילה, דבר הדורש הבנה בשוני מצווה זו מיתר מצוות התורה.

בדברי **הבבלי** (שבת קמה ע"ב; עבודה זרה כב ע"ב) נאמר:

מפני מה עובדי כוכבים מזוהמין? שלא עמדו על הר סיני. שבשעה שבא נחש על חוה הטיל בה זוהמא - ישראל שעמדו על הר סיני פסקה זוהמתו, עובדי כוכבים שלא עמדו על הר סיני לא פסקה זוהמתו.

מדיוק הלשון עולה, שעצם העמידה בסיני גם ללא קבלת התורה היוותה את הפסקת הזוהמה, וכפי העולה מדברי **הרב דוד אבודרהם** (סדר ההגדה ופירושה) בביאור הפיוט הנאמר בליל הסדר:

אילו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה דינו - מפני שפסקה ממנו זוהמה כמו שאמרו רז"ל כשבא נחש על חוה הטיל בה זוהמה, ישראל שעמדו על הר סיני פסקה זוהמתו, גויים שלא עמדו על הר סיני לא פסקה זוהמתו.<sup>27</sup>

בעמידה לפני הר סיני קודם קבלת התורה הייתה האמירה של 'נעשה ונשמע', ובכך אמירה זו של ישראל מהווה את התיקון לחטא אדם הראשון.

ויש להבין כיצד באמירה זו הוסרה הזוהמה של החטא הקדמון?

הביאור הוא לאור דברי **הרב יוסף דב הלוי סולובייצ'יק** המבאר שהיכולת להתחייב מראש על דבר שאינו מוגדר, 'נעשה' ורק אח"כ 'נשמע', מתאפשרת ע"י מכירת הגוף לעבדות:

והנה יש להבין, דידוע דעת הרמב"ם דהמחייב עצמו בדבר שאינו קצוב אין החיוב חל עליו כלל, ואם יקבל אדם על עצו בקניין אגב-סודר לעשות כפי אשר יאמר פלוני, לא יחול עליו חוב כלל, כיון דבעת קבלתו לא ידע מה שיאמר פלוני, והוי דבר שאינו קצוב.

וא"כ, ישראל שקיבלו על עצמם קודם שידעו הפרטים, לכאורה האין יחול עליהם החוב... ונראה דקושיא זו מעיקרא אינה, דאע"ג דסבירא ליה להרמב"ם דאם מקבל על עצמו להתחייב בכל מה שיאמר לו חבירו דלא חל החיוב עליו, מ"מ הרי גם הוא מודה דיכול אדם למכור עצמו לעבד, והרי ג"כ מחוייב לעשות לרבו כל מה שיצווהו.

והחילוק בזה פשוט, דהמקבל על עצמו בחיוב לעשות מה שיאמר הרי עיקר הקבלה על עצמו הוא החיוב, דהרי גופו לא הקנה לחבירו ונמצא דהחיוב הוא דבר שאינו קצוב.

אבל המוכר עצמו לעבד, אינו מקבל על עצמו חיוב רק מקנה גופו לרבו, וזה יכול להקנות. וכיון דנעשה הגוף של רבו, הרי ממילא מחוייב לעשות כל מה שיצווהו רבו, כיון דגופו של רבו.

וזה פשוט וברור. וזה היה כוונת ישראל באמרם נעשה ונשמע.<sup>28</sup>

הקנאת הגוף באמירת 'נעשה' ורק אח"כ 'נשמע' מורה על שעבוד הגוף החומרי שיסודו קרוץ מחומר, "עֲפָר מִן הָאֲדָמָה"<sup>29</sup>, הגורם להזדככות החומר המהווה יצירת איזון ראוי בין הרוחני לגשמי, כאשר גם החומר הגשמי מנותב לעבודת ה' ומהווה כלי שרת להשראת השכינה הרוחנית בעולם הגשמי.

<sup>27</sup> ראה גם: **מהרש"א** (שבת פח ע"א, חידושי אגדות) שכתב שיש לעיין בספר 'כל בו' על הגדה של פסח. כוונתו לדברי **כל בו** בביאור ההגדה, שכתב: "אילו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה, דינו - פירוש, וקיבלנו תועלת במה שפסק זוהמתינו".

<sup>28</sup> **בית הלוי** (דרשות, דרוש יז).

<sup>29</sup> **בראשית** (ב, ז).

ואכן, במעמד סיני היו ישראל בעלי חירות מיצר הרע, כדברי **המדרש** (ויקרא רבה, פרשה יח):  
וְהִלָּחַת מַעֲשֵׂה אֱלֹהִים הֵמָּה וְהַמִּקְתָּב מִקְתָּב אֱלֹהִים הוּא חֲרוּת עַל הַלָּחַת - אל תקרי חרות,  
אלא חירות... ממלאך המוות.

מלאך המוות הוא יצר הרע<sup>30</sup> המופיע בעת לידת האדם<sup>31</sup> ומנסה תדיר להפר את האיזון בין חלק  
הרוחני לחלק הגשמי שבו, אך בעת שעמדו ישראל בסיני לקבלת התורה נעשו בעלי חירות מיצר  
הרע, חירות המקנה שלימות ביצירת איזון בין הרוחני לגשמי בשעבוד רצונם האישי לבוראם.  
מעתה, באמירתם 'נעשה ונשמע' המלמדת על שעבוד רצונם האישי לבוראם היוו את התיקון  
לחטא הקדמון המלווה בחשבונות אישיים המנוגדים לרצונו של הקב"ה.  
באופן כזה של שעבוד הגוף תיקנו ישראל את ערלת הגוף הכוללת את ג' הערלות הנוספות: אוזן,  
לב, פה המבוטאות בראשי התיבות של המילה 'אלף'.

ואכן, כתב **הרב נפתלי צבי מרופשיץ** (זרע קודש, לחג השבועות ד"ה במדרש)<sup>32</sup>:  
שמעתי מפי אדמו"ר מרימנאב מהר"מ ז"ל על הפסוק אחת דבר אלקים וגו', שאפשר שלא  
שמענו מפי הקב"ה רק אות א' דאנכי.

וביאר חתנו **הרב אשר ישעיה רובין** (אור ישע, יתרו ד"ה אנכי ה'):  
נראה לי כי כוונתו כך הוא, כי השם יתברך הורה לנו במעמד הקדוש הזה שנקמץ האלף  
בראשי תיבות אוזן לב פה.

בשומעם את האות 'אלף' מפי הקב"ה, הרומזת לערלת האוזן, הלב והפה נעשה התיקון לחטא  
הקדמון שפגם בג' ערלות אלו, ובכך תוקן החטא הקדמון.  
זוהי התמימות והשלימות שיש בנכונות לקבלת התורה, כדברי **הבבלי שבת** (פח ע"א) שם מסופר  
אודות מין שראה את רבא לומד תורה ואצבעותיו זבות דם, ואמר לו:  
עמא פזיזא דקדמיתו פומייכו לאודנייכו, אכתי בפחזותייכו קיימיתו, ברישא איבעיא לכו  
למשמע, אי מציתו קבליתו, ואי לא לא קבליתו.  
השיב לו רבא:

אנן דסגינן בשלימותא כתיב בן תָּמַת יִשְׁרָאֵל תִּנָּחֵם, הנך אינשי דסגן בעלילותא כתיב בהו  
וְסָלַף בּוֹגְדִים וְשָׂדִים.

תשובת רבא 'אנן דסגינן בשלימותא כתיב בן תָּמַת יִשְׁרָאֵל תִּנָּחֵם' מורה על הרעיון העומד מאחורי  
אמירת ישראל 'נעשה ונשמע', בהליכה אחרי היושר והתמימות בשעבוד הרצון האישי להקב"ה,  
וכפי שביאר **הרב יעקב לורברבוים** (נחלת יעקב, שבת פח ע"א) את שייכות הפסוק לסיפור:

שאנחנו בוטחים בה' בלי לחקור עתידות וטעמים. וזהו הנקרא תם, כלומר שאינו חוקר  
אחר מצוות ה' וסומך על רחמי וחסדי ה' יתברך אשר דרכו רק להיטיב, ואף שאינו משיג,  
מחמת זה נקרא תם... ולזה אמר קרא תָּמַת יִשְׁרָאֵל תִּנָּחֵם.

מדברים אלו למדים אנו על היחס בין מצוות ברית מילה ללימוד התורה,<sup>33</sup> כאשר המכנה המשותף  
בניהם הוא ההליכה בתמימות עם רצון ה',<sup>34</sup> תמימות המתבטאת בשעבוד הגוף החומרי והרצונות

<sup>30</sup> ראה: **בבא בתרא** (טז ע"א): "אמר ריש לקיש, הוא שטן הוא יצר הרע הוא מלאך המוות".

<sup>31</sup> **רש"י** (בראשית ח, כא): "משננער לצאת ממעי אימו ניתן בו יצר הרע".

<sup>32</sup> כ"כ **זרע קודש** (פרשת יתרו ד"ה גם י"ל).

<sup>33</sup> על היחס השווה בין לימוד תורה למצוות מילה, ניתן ללמוד גם מדברי **המדרש** (תהלים, מזמור קיט): "אשרי  
תמימי דרך ההולכים בתורת ה' - בתמימות קיבלו ישראל את התורה... ולא אמר להם למה, אלא קיבלו עליהם. אמר  
להם, וכי תבואו אל הארץ ונטעתם כל עץ מאכל וערלתם ערלתו את פרי, ולא אמר להם למה, אלא קיבלו עליהם. ואף  
משקיבלו עליהם לא אמרו לו מה שכרו שנעשה אותם, לכך נאמר אשרי תמימי דרך". משווה המדרש בין קבלת ישראל  
את התורה בתמימות לבין קבלתם את מצוות ערלה בפירות האילן, כאשר המכנה המשותף בניהם הוא התמימות.  
ואכן, **המדרש** (בראשית רבה, פרשה כה) מלמד על השוואה זו: "ישב אברהם אבינו ודרש, נאמר ערלה באילן ונאמר  
ערלה באדם, מה ערלה שנאמר באילן מקום שהוא עושה פירות, אף ערלה שנאמר באדם מקום שהוא עושה פירות".

האישיים לרצונותיו של הקב"ה, תמימות המביאה לידי שלימות בהשלמת הייעוד של האדם להיותו מורכב מגוף ונשמה למטרת זיכוך הגוף החומרי להארת הנשמה האלוקית בו. נמצאנו למדים, שישנו יחס שווה בין מצוות מילה ללימוד התורה, כשזו הראשונה מהווה את הכשרת האדם לקבל את התמימות והשלימות לעשיית רצון בוראו, שלימות המתהווה בהמשך ימיו באמצעות לימוד התורה המקנה לו לאדם את שלימותו בייעודו.<sup>35</sup>

---

הרעיון ההשוואתי בכך הוא שכל האכילה ויצר העריות קשורים לשתי אנרגיות עיקריות המוסיפות חיים ובניין למציאות: האוכל נותן כוחות חיים לקיומו של האדם, והזרע מאפשר את המשכיות הבריאה דרך צאצאיו של האדם. מאידך, שני כוחות חיים אלו הם גם היצרים החזקים ביותר הקיימים באדם. בהם בא האדם לידי מבחן - האם יפנה אנרגיות אלו להנאתו ותועלתו הפרטית, או ישתמש בהם לתוספת חיים במציאות ולהמשכתה הנצחית כפי אשר ייעד לו הבורא. במידה ומשכיל האדם לנתב את יצריו אלו ולהשוותם לרצון בוראו בשעבודם לו, הרי שנהייה קדוש, כפי שמכנה הרמב"ם את ספרו 'קדושה' וכולל בתוכו את הלכות איסורי ביאה ומאכלות אסורות, להורות על האמור.<sup>34</sup> במצוות מילה נאמר (בראשית יז, א): "הַתְּהִלָּה לְפָנֵי יְהוָה תָּמִיד", ובמצוות לימוד תורה נאמר (תהלים קיט, א): "אֲשֶׁרִי תְּמִימִי דֶּרֶךְ הַחֲלָכִים בְּתוֹרַת ה'". כאשר ההשוואה של ההליכה בתמימות ניכרת היא במצוות אלו.<sup>35</sup> ראה: **שו"ת רבי עקיבא איגר** (מהדו"ק, סימן מב) בביאור דעת הלבוש בברכת 'להכניסו בבריתו של אברהם אבינו הנאמרת בברית המילה: "להכניסו היינו על הגרירה ממצווה זו ללמוד תורה, דזה נגרר מתוך המילה דזכר למול ערלת לבבו להשכיל בתורה ומצוות".